

KÉPNÉZET

Markó Béla: *Előlnézet*

■ Száz szonett, 2012. január 2. és 2013. december 8. közt születettek, több mint felük festményekhez kapcsolódik, nem akármilyenekhez. A versszövegek elé mottószerűen beidézett festők és művek széles spektrumot tárnak fel, Leonardo da Vincitől Salvador Dalíig és Csontváry Tivadarig, Caravagiótól Modiglianiig és Maleviczig. Találkozunk Munch híres művével, *A sikollyal* és a *Zöld háttér előtt ülő akttal*, Pablo Picassótól. Ugyanilyen lenyűgöző a híres alkotások leltőhelyének, a meglátogatott múzeumoknak a felsorolása, hiszen a Louvre éppúgy szerepel itt, mint a müncheni Alte Pinakothek, a bécsi Albertina és a Dalí Múzeum Floridából. Profi képnéző tehát a szonettek írója, akinek így természetesen van szeme a mi Nagy Imrénkre és Nagy Istvánunkra csak úgy, mint a fiatal csíkszeredai Részegh Botond 2012-ben vászonra festett akriljaira. Újabb adat lehetne, árulkodónak mondható, a művészek előfordulási statisztikája; a szonettre ihlető „listavezetők” közt találjuk Salvador Dalít, Picassót – és Rembrandtot. Meg Részegh Botondot.

Akkor hát?

Magukhoz a szonettekhez kell visszatérnünk, hogy Markó Béla képzőművészeti választásainak, vonzódásának rejtélyét megfejthessük. A beleérzés, az azonosulni tudás titkát. Valójában azonban így sem könnyű megadnunk magunknak a választ. A látvány – az egyszerű vagy többszöri? –, a kép tizenégy

verssorba átfordítása különböző mélységű hatást gyakorol az olvasóra, és ez nem feltétlenül az egyes festmények (vagy grafikák, néhanépületek) művészettörténetből ismert rangjával van szinkronban. A magára vállalt feladatot a költő mindig tisztességgel teljesíti. Olvasatunkban olyankor igazán emlékezetesen, amikor saját gondolatai rezonálnak a láttakra. Például Dürer rézmetszetével, az *Ecce homo*val szembesülve. Valódi élményből született az *Ennyi* című szonett. Íme:

Míg él, a lelke elmosódott lábnyom,
de holtan sokkal veszedelmesebb,
a rothadásból még minden lehet,
ki tudja, hogy mit táplál majd a nyáron,

s mi múlandó vajon, és mi örök,
mert jobb a prédikáló bizonyosság,
egy gyöngye Isten udvari bolondját
elnézni így, mint hogya megszökött

és tényleg mennybe ment, megnyugatóbb
lenne, ha szem előtt maradna végig,
s láthatnák, hogy ugyanolyanra érik,

mint más, hiszen a közülük valót
úgyis kiismerik, de ismeretlen,
mi véget ért a Gecsemáné kertben.

A kiismert, a kiismerhetetlen világgal
való szembenézés...

Sebestyén László

A KOMPUTERGENERÁCIÓK OLVASÁSI ESÉLYEI

Szűts Zoltán: *Szellem a gépben – hálózati irodalomtudomány*

■ A könyv nemcsak tartalom, egyben kultikus tárgy is. De mi legyen az e-bookkal, ahol nincs fizikális megfoghatóság? Hogyan kezeljük az olyan új műfajokat, mint a gépvrs, a netregény, a blog, a hipertext sztori, az SMS-novella? Kap-e az olvasó segítséget a digitális irodalom menedzseléséhez? Van-e

használati útmutató a képernyőn, kijelzőn cikázó szöveg elsajátítási technikáihoz? Az elektronikus művek nem úgy hatnak, mint a nyomtatott elődök – de akkor hogyan? A számítógépes textmatériák új kihívások elé állítják a betűk barátait. Talán segítséget nyújthat az eligazodásban egy új e-könyv kisokos,

Jelenkor, Pécs, 2014.
Kossuth Kiadó, Bp., 2015.

Szűts Zoltán értelmező búvárkodása. A digitálisan közzétett tanulmánygyűjtemény Szűcs Zoltán korábban – többnyire folyóiratokban – megjelent írásait fogja össze egy új kötetverzióba, egy témacsoportot, a hipertext gondolatkörét járva körül.

A Kossuth Kiadó NÉRO (Népszerűen – Röviden – Olvasmányosan) sorozatában megjelent olvasásdramaturgiai szövegek könyv, mint egy jó színházi előadás, lebilincseli a figyelmet. Fejezetről fejezetre világosodik meg, hogy a monitoron végtelen mennyiségben legördülő, utalásokkal és elágazásokkal (hipertext) montírozott kis és nagy literatúra milyen eszközrendszerrel működik. A többkötetes egyetemi oktató szerző bemutatja a hipertext olvasási stratégiáit, a webkettes médiaformákat, a blogkultúra gvarapodó gazdagságát. Külön fejezetben foglalkozik az online publikációs paradigmákkal, a hálózati irodalom konstrukcióival, a megéledő hazai és nemzetközi irodalmi közösségek világával. A Gutenberg-galaxis mellett korunkban jelen van a Neumann-galaxis művelődési horizontja is – így adja meg a szerző az alaphangot. Nem computerparasszusra kívánja vezetni az olvasót, hanem a szövegmegértés és -feldolgozás alkotó magasságába.

A könyv jelentős mértékben kitágítja az olvasó horizontját – függetlenül attól, hogy a hipermedia világába született-e bele vagy sem, és tudatában van-e annak, hogy a világháló kontextusában nem egyszerű felhasználó többé. „A szerző által a kötetben végigvitt alapvető állítás ugyanis az, hogy a világháló megváltoztatja a kultúra egészének működésmódját. Egyrészt elmosza az elitkultúra és a tömegkultúra közti merev határvonalakat, másrészt – ettől nem függetlenül – megkerüli a tudás hagyományos »tekintélyeit«, a tudományos hatalmat képviselő kapuóereit. A világhálón ugyanis nincsenek publikációs korlátok – sem abban az értelemben, hogy ne tehetné bárki közzé tucatnyi módon saját költeményeit, rajzait, sem abban, hogy a művek befejezetté válnának, hiszen a webkettes környezetben a kommentek is a mű részét képezik, miközben számos forma az újragondolást (remixet) és a szerkeszthetőséget is biztosítja” – írja Takács Róbert a *Médiakutatásban publikált tanulmányában* Szűts Zoltán esszéivel összefüggésben.¹

A könyvművész, nyomdászmeister és kiadó, Kner Imre így vall a könyvről 1937-ben: „a könyvnyomtatás mindig hatalmas tényezője volt az emberi kultúra fejlődésének, s azt nemcsak szolgálta, de alakította is. A könyvnyomtatás mindig hatása alatt állott kora összes műszaki és gazdasági, társadalmi és szellemi irányzatainak, és amikor ezen kulturális területek érdekeinek ki-

egyenlítésére törekedett, közvetítő, tehát közvetve alakító hatást is gyakorolt fejlődésükre”.² Felfogásában a könyv nemcsak egyszerűen ismerettár vagy miképp ma mondanánk, információhordozó, hanem egyben olyan „műtárgy” is, amely korának műveltségi jegyeit táblázatszerű világossággal magán viseli. Elég, ha csak a kötésre gondolunk, vagy a papírra, a nyomtatás technikájára, a betűk formavilágára, a szöveg tagolására, vagy éppen a néha divatos, máskor évtizedekre elfelejtett tipográfiai díszítményekre. Ma a digitális származékok megjelenése hoz új könyvelemeket, az e-book tartalmi és formai jegyei nyomják rá bélyegüket a szöveg-alapú alkotásokra. Az olvasóért vívott harcban a könyvszerűség szellemi stabilitását és tradicionális érték közvetítő szerepét gyakran – minden alkotói szervezethez nélkül – a képpel, videóval dúsított, gyors szövegekre alapozott mixek, webgyűjtemények, rosszabb esetben meghatározhatatlan identitású digicsomagok vehetik át. Ma mindent e-booknak minősítenek, ami letölthető, monitoron követhető. Szükségszerű, hogy alapos tanulmányozás alá vonjuk az e-book normarendszert, éppen a könyv érdekében. Az elektronikus művek besorolhatók a bölcséleti univerzumba, ehhez azonban alaposan meg kell ismerni az e-könyv természetét, a digitális szöveg szellemi és fizikai tulajdonságait. Ebben a tanulási folyamatban lehet segítségünkre Szűts Zoltán tanulmánygyűjteménye. Különösen azért, mert nem azzal a szándékkal dolgozza fel a textfejlődés jelenét, hogy a digitális tartalmat övező kétségtelen szokatlanságokat ideológiai szintre emelje, vagy mint elitizmusba hajló különlegességet mutassa be.

A könyv egyik izgalmas írása a blogról mint műfajról igyekszik alapozó meghatározásokat adni. Szükség is van erre, hiszen sok esetben az olvasó maga sem tudja, ha blog kerül a szemé elé, hogy valójában mit is olvas: újságcikket, tanulmányrészletet, könyvelőzetet, személyes naplót vagy irodalmi feljegyzéseket. (Egyébként, ha Ady debreceni és nagyváradi tizenöt-húsz soros kis tárcáit³ – mai szóval: *posztjait* – olvassa az ember az előző századfordulóról, megállapíthatja: a blog sem új műfaj. Ady itt éppen azt böki papírra, ami előző este történt vele. Falmi lehet ma is, függetlenül attól, hogy semmit sem tudunk a korabeli helyszínről, hajdani személyekről. Csak hát az a svung, szövegáramlás, kifejezésbeli virtuozitás...) A blogot így determinálja Szűts Zoltán: „A blog egyszerre lehet publicisztikai műfaj – a civil vagy professzionális újságírás eszköze –, de egy univerzális médiafelület is, mely műalkotások, szépirodalmi szövegek hordozására alkalmas. Amíg például a közösségi oldalak

üzenőfala ma már a sok személytelen, gyakran alkalmazások által generált közlés miatt alig igényli a szerző jelenlétét, addig a blogfelületen létrehozott műalkotások továbbra is erősen kötődnek a szerzőhöz, annak ellenére, hogy a közösségi tartalomltrehozás dimenziójában jelennek meg.”

Szűts Zoltán könyve nyomán lehetetlen nem szólni a jelenleg folyó hipertextkutatásokról. Tedd Nelson – még a számítástechnika hajnalán ébresztett – találó kifejezése szerint az univerzum valójában „dokuverzum”. A világ nem más, mint információ. Ezt a teóriát továbbgondolva kreálták meg a HDT-t, vagyis a Hypertextual Docuverse Theory gondolatmenetet. Ezek alapján lényegében minden lehet dokumentum (akkor is, ha annak idején nem annak szánták, vagy nem emberi alkotás, például egy kiásott őslény csontja az ember előtti világból); minden dokumentum hipertextuális, azaz információk halma, amelyben minden egyes információelem átvezet egy másik információs térbe.⁴

Mind ez az elmélet, mind további más információtudományi kutatások azért lényegesek az olvasás szempontjából, mert rámutatnak arra, hogy a szöveg befogadásának lineáris alapszerkezete egyáltalán nem természetszerű és változtathatatlan. A webes elágazások, a képernyős kikattintások, az adott infomatéria egyvidejű több bázisos kezelése nem idegen az ismeretszerzés perszonális metodológiájától sem a szakirodalmi textek-ben, sem a szépirodalmi művek kiérlelt élvezetében.

A könyv jól tagolt, tömbös, követhető lefolyású szerkezetben tárgyalja ezt a meglehetősen ismeretlen témát, a hipertext létmódját. A tartalomjegyzék alapos, témajegyzéknek is felfoghatóan tanulmányozható. Ennek megfelelően a könyv a média és kommunikáció vagy a könyvtár- és informatika szakos képzésekben alapmű lehet, illetve kiválóan használható más kurzusokon is. Ugyanakkor a kötet tanulmányai az irodalom digitalitás vezérelte tartalombővüléseire érzékeny érdeklődők számára is feltétlenül ajánlható.

Kerekes Pál

■ JEGYZETEK

1. Takács Róbert: Szűts Zoltán: *A világháló metaforái. Bevezetés az új média művészetébe*. Médiakutató. 2014. nyár. 157–159. http://www.mediakutato.hu/cikk/2014_02_nyar/12_szuts_zoltan_a_vilaghalo_metaforai.pdf
2. Kner Imre: *A könyv művészete*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1972. 217.
3. *Ady Endre összes prózai művei. Újságcikkek, tanulmányok*. Arcanum CD-ROM az Akadémiai Kiadó tizenegy kötetes gyűjteményes kiadása alapján. <http://www.mek.oszk.hu/00500/00583/index.phtml>
4. Claudio Gnoli – Riccardo Ridi: *Unified Theory of Information, Hypertextuality, and Levels of Reality*. Journal of Documetation. 2014. 3. sz. 443–460.

„A BÚCSÚZÓ NAP FÉNYÉBEN FEKSZÜNK” Visky Zsolt – Gábor Zsófia: *Történetvígázók*

■ Olló, csipesz, tű, teatojás, falevelek, légy, gomb, körömkefe, fésű, cérna – dolog, halál, vers, nyelv, tér, Kolozsvár, Isten, játék, lelkiismeret: Gábor Zsófia képekben, Visky Zsolt szavakkal igyekszik megragadni egy történetet, amit nem lehet elvarrni, hiába az egymásba kapaszkodó hangok és vonalak. Ha megélni még lehetséges is lenne, elmondani már nem biztos, hogy lehet. És ez a megmenthetetlen történet nyomot hagy. A lelkiismeretükben, az arcukon, a tenyerük vonalrendszerében és ennek a könyvnek a lapjain.

A *Történetvígázók* egyik belső címdalán az áll, hogy „Illusztrációk: Gábor Zsófia”. Ez a képanyag azonban korántsem csupán a szövegkorporust hivatott illusztrálni, nincs alá- és fölérendelt viszony a két munka között, teljesen egyenértékűek, támogatják egy-

mást, és a mindkét alkotóra jellemző sűrítés eredményezte akadályokkal teli olvasói úton segítik a közös mondandójuk értelmezését, egy-egy fókuszpontra máshogy, máskor irányítják a tekintetünket. Társszerzők tehát, nem véletlenül: saját történetüket foglalták a könyvbe, egy szerelmi történetet.

Ez meglehetősen rosszul hangzik, majdnem ijesztően. A szerelemről írni bizonyos körökben unalmas, lejárt, akár ciki, a cím a „történet” szóval még egy kicsit ront is a helyzeten, közhelyeket vetít előre. De a borítót meglátva az olvasó elbizonytalanodik – felcsillan annak a lehetősége, hogy egy letisztult, egységes, kellemes anyagot fog a kezében, ami többet tartogat, mint a szomorúság és a boldogság végtelen sokszor megírt képei. A borító igényes, tiszta, fehér, ízlésesen